

DUNAKESZI HELYTÖRTÉNETI SZEMLE

Dunakeszi - Alag Helyismereti Lapja

SZERKESZTŐSÉG: KÖLCSEY FERENC VÁROSI KÖNYVTÁR
DUNAKESZI, KOSSUTH LAJOS U. 6.

FELELŐS SZERKESZTŐ:
LÓRINCZ RÓBERT

MEGJELENIK ÉVENTE HÁROMSZOR
KIADJA A KÖLCSEY FERENC VÁROSI KÖNYVTÁR

A dunakeszi bíró

B. Száraz István, 1863-as megválasztását követően, harmincegy éven keresztül töltötte be a dunakeszi bírói tisztelet. A helyi születésű gazdálkodó korábban részt vett az 1848-as szabadságharcban, ahol hősiességéért kitüntetés is kapott. Két feleségtől, Varga Erzsébettől, majd Szócs Juliannától született tizenkét gyermeke közül tízen érték meg a felnőtt kort. Népességük gyökere számos most is élő dunakeszi családnak, melyet jól szemléltet az 1895-ös gyászjelentésen szereplő névsor.

Száraz István 1887 júliusában, addigi közszolgálati munkájának elismeréseként, királyi kitüntetésben részesült. Az érdemkereszt átadásának Dunakeszin zajló ünnepi eseményeiről a Váczi Hírlap számolt be. Bár a tudósítás néhány adatnál (születési év, bíróvá választás éve) téved, ezzel együtt érdekes, néhol vitriolos képet nyújt az akkori történekekről.

„Őfelsége, a király, Száraz István dunakeszi bírót 27 éven keresztül a közszolgálat érdekében tanúsított hazafias és serény munkásságáért a koronás ezüst érdemkeresztrel tüntette ki. Az érdemkeresztet f. hó 23. napján tűzte fel a kitüntetett mellére Kemény Gusztáv váczi felsőjárású főszolgabíró. A lélekemelő ünnepély lefolyásáról a következő értesítést vettük.

Délután 10 órakor a község házában egybegyűlt községi képviselők, a megye küldöttjei és a környék intelligenciája jelenlétében rövid hazafias tettekre buzdító szavak kíséretében Kemény főszolgabíró feltűzte az ünnepelt mellére az érdemkeresztet. Ezt követte a dunakeszi plébánia templomában Somhegyi József pápai prelátus apát s főthi kanonok által a dunakeszi helyettes plébános és a főthi segédlelkész segédlete mellett celebrált istentisztelet.

Délben az ünnepelt házában a díszes vendégkoszorú asztalhoz ült. A gazda szívességében és a falu szépeinek szolgálatkészségében nehéz volt válogatni. Minden, ahová tekintettünk, mind, akivel szót válthattunk, mind azt tolmácsolta, hogy a jó magyar gazda házában szívességben nincs hiány. Ebéd alatt a tósztok sorát Kemény Gusztáv főszolgabíró nyitotta meg Ő Felségére a királyra emelve loyális szavak közben poharát. Utána Bossányi László a kerület orsz. képviselője éltette első ízben az érdemkeresztre legfelsőbb helyen érdemesnek talált községi bírót, azután pedig poharat emelt önmagára, őszintén elbeszélve, hogy Bossányit azért választotta meg három ízben egymásután a kerület, mert Bossányira a kerületnek mindenkor szüksége van. Mondottak még felköszöntőt Rudnyánszky László szolgabíró, dr. Ompolyi Mátrai Ernő, Tóth István, Révész István, lapunk szerkesztője és még többen.

Száraz István szül. Dunakeszin 1815. évi aug. 19. napján. A vasút elkészültéig fuvaros volt, azután gazdálkodott, 1861. évben községi bíróvá választott s azóta szakadatlanul ő tölti be a bírói széket. Jó gazda, becsületes, jóra való, őszinte magyar ember, és még mindig élő kilencz gyermek atyja. Szorgalma, okossága és ügyes számítása által szép vagyona tett szert, Bossányi Lászlónak mindenkor lelkes híve volt s ma büszke rá egész Dunakeszi, mert érdemkeresztre nem minden bossányista tehet szert s még kevésbé, aki ellene van.

Az ünnepség vígan folyt egész estig s talán a virradó nap is ott találta Száraz István bíró uram tisztelőit háza környékén. A számtalan üdvözlés között fogadja szívesen a mi üdvözlésünket is.”

(a szerkesztő)

Ahulírtak fájdalomtól megtört szívvel jelentik a felejthetetlen férj, a jó atya, após és nagyatyának

SZÁRAZ ISTVÁN UR

földbirtokos, a koronás ezüst érdemkereszt tulajdonosa, Dunakesz község 31 éven át volt bírója és községi képviselőnek,

folgyó december hó 26-án, reggel 6 órakor, életének 79-ik évében, rövid szenvedés után történt gyászos elhunytát.

Az Istenben boldogultnak hült tetemei folgyó december hó 28-án, délelőtt 10 órakor fognak a róm. kath. egyház szertartása szerint beszenteltetni és a dunakeszi temetőben örök nyugalomra helyeztetni.

Az engesztelő szent miseáldozat az elhunyt lelki üdvéért ugyan az nap délelőtt 8 órakor fog a róm. kath. templomban a Mindenhatóknak bemutatattatni.

Budapest, 1895. december 26-án.

Béke lengjen porai felett!

Örv. Száraz Istvánné szül. Szócs Julianna neje
Száraz Brigitta (férj. Hajdi Jánosné, Száraz Rozália (férj. Legindai Jánosné, Száraz Erzsébet (férj. Szabó Ferencné, ifj. Száraz István és neje Szócs Mária, Száraz Mária (férj. Veres Jánosné, Száraz Julianna (férj. Kis Mihályné, Száraz Teréz (férj. Varga Józsefné, Száraz Katalin (férj. Lipniczky Mihályné, Száraz Anna és Száraz György és neje Varga Mária mint gyermekei és 35 unokája

TARTALOM:

A dunakeszi bíró1

CSOMA Attila
Száz éves a József Attila Művelő-
dési Központ színházterme.....2BÁTONYI Pál
A Grassalkovichok és Dunakeszi
III. rész3LŐRINCZ Róbert
A Magyar Lovaregylet dunakeszi-
alagi dokumentumai III. rész4LÁNG József
Adatok Dunakeszi postatörté-
netéhez I. rész6ÁGOSTON András
Dunakeszi levétek és
1944/1945-ös kálváriájuk9

SZÁMUNK SZERZŐI:

ÁGOSTON András - művészet-
történész
BÁTONYI Pál - nyá. ezredes (Szód)
CSOMA Attila - a József Attila
Művelődési Központ igazgatója
LÁNG József - helytörténeti
kutató (Felsőgöd)
LŐRINCZ Róbert - könyvtárosDUNAKESZI HELYTÖRTÉNETI
SZEMLE

Dunakeszi-Alag Helyismereti Lapja

Megjelenik évente háromszor,
1000 példánybanAlapító szerkesztők:
Csoma Attila és Lőrincz Róbert
Felelős szerkesztő:
Lőrincz RóbertKiadja: Kölcsey Ferenc Városi Könyvtár
Dunakeszi, Kossuth Lajos u. 6.Felelős kiadó: Csonka Mária
Nyomdai előkészítés:

Preysing Frigyes

Nyomda: Raszter Nyomda Kft.,
Budapest, Gyöngyösi u. 89.
ISSN 1789-9230

E-mail: szemle@mail.dkvk.hu

A lap megjelenését támogatja
Dunakeszi Város ÖnkormányzataA lapszám 1., 10. és 11. oldalán sze-
replő fotók a Révész István Helytör-
téneti Gyűjtemény tulajdonát képezik.

CSOMA ATTILA

Száz éves a József Attila Művelődési Központ színházterme

A vasúti közlekedés folyamatos bővülése és a pesti műhely túlsúlyfoltossága arra készítette a MÁV vezetését, hogy új főműhelynek keressen helyet valahol a főváros közelében. A helyzetet tovább súlyosbították az istvánteleki műhelyt ért 1903-as és 1907-es tűzvészek, így halaszthatatlanná vált az új főműhely létesítése. A MÁV választása Dunakeszire esett, amelynek északi határában a vasút közvetlen közelében egybefüggő, szabad földterülete volt. A terület megvásárlása után 1910-ben a MÁV Igazgatóság megkezdte az új MÁV főműhely építését Dunakeszin. 1911-ben készültek el a földmunkákkal, és fektették le az iparvágányokat a leendő műhely és Dunakeszi-Alag állomás között. Egy önálló megállót is létesítettek ekkor Dunakeszi néven. 1912-ben felépült a téglagyár, ahol beindult a fehér mészkőtégla gyártása, amelyből a Műhelytelep épületei 1913-ban és 1914-ben felépültek. Elkészült a Kapus- és az Igazgatósági épület, a tanoncműhely, a szertár, az ún. Bagolyvár és a művelődési központ, akkori nevén Munkásotthon.

A művelődési központ épülete az évek során több hozzáépítéssel is gyarapodott, száz évvel ezelőtt mindössze a színházteremből, egy előtérből és három melléktérrel állt. Az I. világháború kitörésével félbemaradt az építkezés, a Munkásotthont 1915-ben hadikórházzá alakították át. A nagyteremben rendezték be a körtermet, ahol idegen nemzetiségű (román, szerb) katonákat

is gyógyítottak. Az ápolónők közül kettőt név szerint is ismerünk: Czikora Lajosné 1915. február 10. és 1916. július 4. között dolgozott a kórházban, de a későbbi legendás dunakeszi szülész, Bayer Istvánné is itt kezdte egészségügyi pályafutását.

A háború után az elcsatolt országrészekről menekülő családokat szállásolták el az épület falai között. 1922-ben újraindult a főműhely építése, s ezzel együtt megkezdődött az épület kultúrházzá történő átalakítása is. 1926-ra megépült a színpad, a zenekari árok, a karzat, a pénztárfülke és két öltöző. Annak ellenére, hogy az épületen a következő évtizedekben még további toldásokat és ráépítéseket végeztek, ezekkel a fejlesztésekkel nagyjából kialakult a színházterem maihoz hasonlatos képe.

BÁTONYI PÁL

A Grassalkovichok és Dunakeszi

III. rész

A királynő, Mária Terézia magyarországi bizalmi emberét, gróf Grassalkovich I. Antalt 1744 és 1751 között Arad vármegyei főispánnak, 1748-ban második koronaőrnek és a Magyar Kamara elnökének (a kincstár felelős vezetőjének), 1749-ben a Budai Palota újjáépítésének irányítójává, majd 1751-től haláláig Nógrád vármegye főispánjává nevezte ki. Különös kegyként 1751-ben a királynő I. Antalt Gödöllőn is meglátogatta, majd 1758-ban királyi főlovászmesterként a bécsi udvarnak is tagjává nevezte ki. Nógrádi főispánként sikerült a magyar kuruc vármegyéből Habsburg hű vármegyét kialakítani, ahol mélyreható változtatásokat hajtott végre a pénzügyek területén is.

Mária Terézia egyik intézkedése volt, hogy minden településen építsenek római katolikus templomot, esetleg ortodox templomot, ugyanakkor megtiltotta más keresztény épületek emelését. (A vármegyénkénti egy, esetleg kettő templom kivételével a többi keresztény felekezet templomát erőszakkal elvették a Habsburg uralkodók.) A rendelkezés a katolikus birtokosoknak kötelezővé tette a feladat elvégzését. Ennek során I. Antal 33 templom építését támogatta. Dunakeszi területén már korábban is volt római katolikus templom, de a régi Szent Mihály-templom alapkövének letétele 1752-ben, illetve 1756. évi felszentelése I. Antal adományának köszönhető. A templomokhoz tartoztak a temetők is, így a más keresztény egyházhoz tartozókat nem engedték eltemetni sem. A Wattayak Pomázon katolikus és ortodox templom építését is segítették, ugyanakkor református templom építésére ők sem kaptak engedélyt, temetkezni is csak a szerb ortodox temető sarkában tudtak.

250 éve, 1764. január 7-én hajnalban Mária Terézia katonasága szétágyúzta Madéfalva alvó lakosságát. A székely határőrség erőszakos felállítása ellen tiltakozókat így büntették. A több mint 200 halott (gyerekek, asszonyok is) ismeretében több ezren menekültek Moldvába. Ez után I. Antal a katolikus csíki székelyek közül több tucat elégedetlenkedő családot Sződre hozatott. Ott a szlovák bíró, pap és tanító kötelezte őket a szlovák nyelv használatára. A székelyek többsége elmenekült Sződről, akik maradtak beolvadtak a szlovákságba. I. Antal 1767-ben szolgálataiért megkapta a Szent István Rend nagykeresztjét.

Az 1771-ben elhunyt I. Antalt az általa építtetett máriabesnyői templom családi kriptájában temették el. Mária Terézia királynő 1780-ban hunyt el, szobrát 1888-ban állították fel Bécsben, melynek 24 mellékalakja közül egy volt magyarországi főnemesé, Grassalkovich I. Antalé.

Egy korabeli versben így értékelték a grófot.

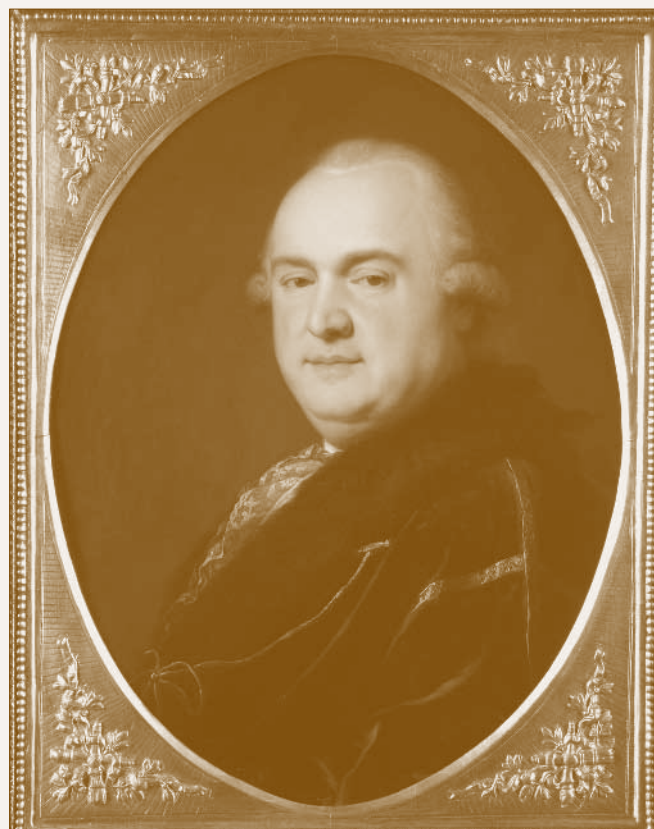
*„Camerae Praeses Úr Grassalkovich frater,
Már régen pokolban készen vár a Crater.
Kárt teszel mindennek, kinek csak kárt tehetsz,
Elhúzd, ahol csak legkisebbet vehetsz.
A királyt meglopod, az országot csalog,
Sok nemes vér zsírját, te átkozott nyalog.
Álnok vagy ültödben, álnok állásodban,
Csalárd lefektedben, csalárd járásodban.
Jól megnézd éltedben a kékelő eget,
Mert belől nem látod soha az sereget,
Pokolban adnak rád tüzes köpönyeget.”*

Véleményem szerint Grassalkovich I. Antal minden eszközt bevetve szerezte meg Dunakeszit, majd csak az előírt legszükségesebb fejlesztéseket végeztette el birtokán.

A birtokokat, így Dunakeszit is az 1734-ben született II. Antal örökölte. Tanulmányait Bécsben végezte, 1755-től kamarai tanácsos. 1758-ban feleségül vette herceg Esterházy Anna Mária, galánthai herceg Esterházy „fényes” Miklós József (Vata-Salamon nemzetség) és Weissenwolff Ungnad Mária Erzsébet grófnő lányát. Gyerekeik a korán elhunyt János (1765-1768) és Miklós Dávid (1768), valamint az utód III. Antal (1771-1841), illetve lányaik Antónia Franciska és Terézia Ottilia, akik néhány hónapot éltek meg, valamint Anna Antónia gróf Viczay Mihályné, Ottilia gróf Forgács Antalné, Mária Erzsébet gróf Esterházy Ferencné.

II. Antal 1759 és 1794 között Bodrog vármegyei, valamint 1769 és 1790 között Zólyom vármegyei főispán volt. A bécsi udvarnál 1772 és 1783 között második koronaőr, majd 1783-tól haláláig főlovászmesteri kinevezést kapott. 1784-ben II. József uralkodó hercegi rangra emelte, illetve német birodalmi és cseh honosságot adományozott II. Antalnak.

A birtokokat mostohaanyja kezelte haláláig. Utána II. Antal a birtokokat bérbe adta, így 1788-ban a gödöllői és hatvani uradalmak Horváth Zsigmond és Gludovác József királyi tanácsosok kezelésébe kerültek. A többnyire Bécsben és Pozsonyban élő herceg birtokaival nem törődött, nem fejlesztette azokat, csak a jövedelmek kisajtolása érdekelte. A katolikus egyház iránt sem volt olyan elkötelezett, mint apja. Jövedelmeiből elsősorban bécsi fényűző udvartartását fedezte, ahol két újabb palotát is vásárolt. (folytatjuk)

Grassalkovich II. Antal herceg

LŐRINCZ RÓBERT

A Magyar Lovaregylet dunakeszi-alagi dokumentumai

III. rész: Az alagi csendőrlaktanyával kapcsolatos iratok

Pontosan tíz évvel a Magyar Királyi Csendőrség felállítását követően, 1892-ben Dunakeszin is megalakult a közbiztonsági szolgálatot ellátó, katonailag szervezett őrtest. A csendőrőrs – Hanzel Márton parancsnok irányítása alatt – öt fővel kezdte meg működését. A szomszédos alagi lóversenypályán rendezett futamokra érkező hatalmas tömeg rövidesen megkívánta, hogy a vasút túloldalán, a versenytér mellett is önálló csendőrőrs jöjjön létre. A Lovaregylet saját területét ajánlotta fel a célra, s 1895 táján fel is épült a csendőrség épülete a mai Verseny utcában, melyet ezután a fegyveres testület lovaregyleti bérleményként használt. Nagy valószínűség szerint az addig Dunakeszin működő őrs költözött át az új épületbe, és ettől kezdve innen látta el a Dunakeszire vonatkozó feladatait is előbb Dunakesz, majd Dunakeszi-Alag megnevezéssel. A Hanzel Mártont követő parancsnokok (Vörös István, Mitrán Demeter, Báthori Imre, Herbey Gyula, Szabó I. Gábor és Sebestyén Sándor) által vezetett őrs 1912-ben hagyta el végleg nevéből a Dunakeszi megjelölést, s szerepelt először Alag néven a csendőrségi összeírásokban.

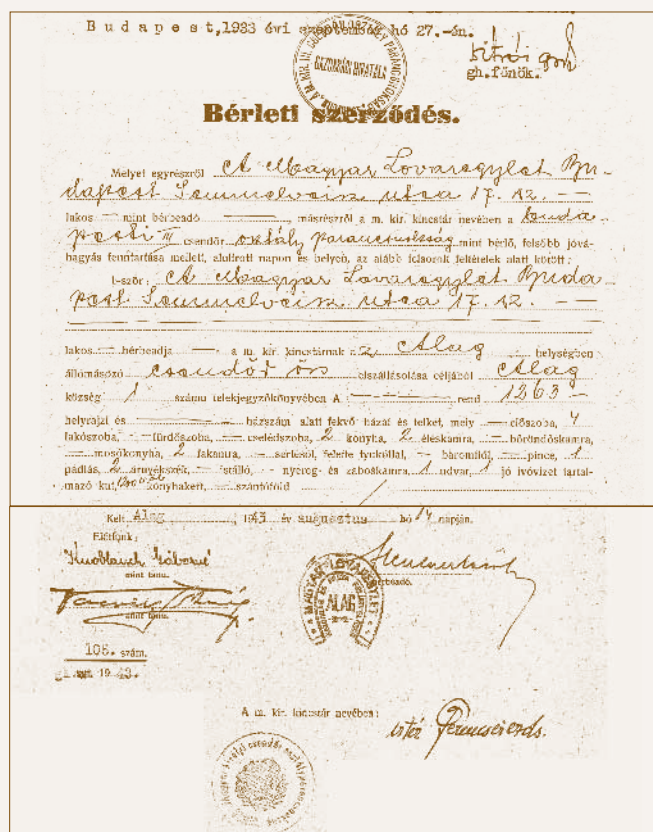
A közelmúltban előkerült lovaregyleti iratok alagi csendőrőrsre vonatkozó dokumentumai 1929-től datálódnak. Ebben az évben az addig kiemelt őrsöt a budapesti I. osztály alá tartozó váci szárny 1. (váci) szakaszába sorolták vissza, ezzel elvesztette a Fót és Veresegyház feletti rendelkezésének jogát, mindössze Dunakeszi tartozott a körletéhez. A Varajti Antal parancsnok vezette egység 9 gyalogosból állt. A Verseny utcai laktanya öt évenként megújítandó bérleti szerződését 1929. május 1-én írták alá, mely további fél évtizedre biztosította a csendőrőrs elszállásolását a településen.

A szerződés, „mely egyrészről a Magyar Lovaregylet Budapest, Semmelweis utca 17. mint bérbeadó, másrészről a Magyar Királyi Kincstár nevében a budapesti I. csendőrosztály parancsnokság mint bérlő között [...] kötöttet” kimondja, hogy „a Magyar Lovaregylet [...] bérbe adja a Magyar Királyi Kincstárnak az Alag helységben állomásozó csendőrőrs elszállásolása céljából Alag község 1 számú telekjegyzőkönyvében A/1263 helyrajzi szám alatt fekvő házat és telket, mely 4 lakószoba, 2 konyha, 2 éléskamra, 2 fakamra, 1 padlás, 2 árnyékszek, 1 udvar, 1 jó ivóvizet tartalmazó kút, 1200 $\square$ öl konyhakertből áll, 5 évre, azaz 1929. május 1-től 1934. május 1-ig.[...] A bérlő, a Magyar Királyi Kincstár nevében a budapesti I. csendőrosztály gazdasági hivatala köteles évenként 1500 pengő bérösszeget negyed éves részletekben bérbe adónak kifizetni.” A szerződés kiegészítéseként, egy kézzel írt papíron a csendőrség további igényeit is megismerhetjük: új szoba építése 6 fő részére, bőrröndös kamra, új mosdó helyiség létesítése, baromfiudvar elkerítése, a legénységi szoba padlójának kicserélése, valamint az összes helyiség kifestése, s a nyílászárók átmázolása.

1932-ben 9-ről 12-re emelkedett az őrsön szolgálatot teljesítő legénység létszáma, így a szűkös elhelyezkedést enyhítendő, a csendőrség 1933 nyarán toldaléképítkezésre kért, és kapott árajánlatot a budapesti Manger József építési vállalkozótól. A 80 m²-es új szárny 7776 pengőre rúgó költségeit azonban a bérbeadó Lovaregylet nem vállalta magára. Fichtner Károly, az Egylet alagi gazdasági és pályafelügyelője 1933. június 11-én kelt levelében jelezte: „A Magyar Lovaregylet Igazgatóságától kapott megbízás folytán van szerencsém közölni, hogy az alagi jelenlegi csendőrlaktanya kibővítésére vonatkozó és a csendőrség részéről megnyilvánult kívánalmakat – a mai gazdasági viszonyok és körülményekre való tekintettel – a Magyar Lovaregylet nem teljesíti.”

Az alagi őrs felettes szerve, a budapesti III. csendőrosztály azonban nem fogadta el az elutasítást, s viszontválaszában a következőket írta: „Mivel az őrs további ott tartását a közbiztonság érdekében feltétlen szükségesnek tartom, felkérem a Felügyelőséget, hogy a laktanyát 12 főre kibővíteni és a kibővítéssel együtt a folyó hó 14-én kelt átiratomban felsorolt laktanya hiányokat is elvégeztetni szíveskedjék. Ha esetleg a jelenlegi laktanya épület kibővítése nehézségbe ütközne, a kibővítés úgy is elintézhető volna, hogy a jelenlegi épületben lévő nős altiszti lakás lenne a nőtlen legénység részére átalakítva, és ugyanazon telekre különállóan egy 2 szobás és a szükséges mellékhelyiségekkel ellátott nős altiszti lakás építtetnék. Az őrs elhelyezésének akár a jelenlegi épület kibővítése, akár külön építkezés által 12 nőtlen és 1 nős részére való kibővítése és a laktanya helyreállítása után évi 1680 pengő bér mellett 10 évre újból bérbe vehető volna.”

Nem tudjuk milyen érvek hatására, de a Lovaregylet, hatálytalanítva az ez ügyben korábban hozott rendelkezését, hajlandónak mutatkozott a kibővítést az alábbiak szerint elvégezni: „A jelenlegi nős lakás egyik szobája és konyhájából az átalakítás után lesz egy 6 személy befogadására alkalmas lakószoba, a nős lakás másik szobájának átalakítása után pedig meg lesz a kívánt bőrröndös helyiség, míg a jelenleg 2 csendőr által lakott kis szoba lenne a kívánt mosdó helyiség. A laktanya udvarán – külön épületben – megépülne a nős csendőr részére egy két szobás (egyenként 4x5 méter méretben) 1 konyha, 1 kamra, 1 vízőblítéses closett-es lakás. A Magyar Lovaregylet tudomásul veszi, hogy a fenti átalakítások után a Kincstár hajlandó évi 1680 Pengő lakbért fizetni a

Részletek a laktanya bérleti szerződéseiből

laktanyáért, és hogy a szerződés tartamát 10 évben kívánja a Kincstár megállapítani."

1933. július közepén az új altiszti lakás megépítéséhez 26 ezer darab téglát a helyszínre szállítottak, s a munkálatokat még az ősszel megkezdték.

Az alagi csendőrlaktanya alaprajza az 1930-as évek közepén.

Jobb oldalon a felépült altiszti lakás.

Időközben azonban az alagi őrs létszámát 12 fő helyett 10 főben határozták meg, így a budapesti csendőrsztály az általa korábban felajánlott 1680 pengős bérleti díjat önhatalmúlag 1400 pengőre csökkentette. A Lovaregylet a jelentős építkezési kiadások ellenére jelezte: „az ideig, míg csak 10 főből áll az őrs, kénytelenek vagyunk az 1400 Pengős lakbért elfogadni, mely lakbér összeg azonnal kell azonban változzék, amint az őrs létszámát felemelik.” Az 1933. október 12-én aláírt, tíz éves időtartamra szóló új bérleti szerződést már ezzel a csökkentett összeggel kötötték meg azzal a kitéttel, hogy „Bérbeadó azon esetben, ha az őrs rendszeresített létszáma 12 fő vagy annál magasabb létszámra lesz felemelve, a felemelés napjától kezdve az évi 1400 pengő bérnek évi 1680 pengőre való felemelésére tarthat igényt.”

1934-ben váltás történt az alagi csendőroros élén. 13 éves szolgálat után Varajti Antalt Németh János váltotta. Még ugyanez év november 10-én levél érkezett Alagra, mely a laktanyabérek csökkentéséről rendelkezett. „Belügyminiszter úr október 3-án kelt 157.130/VII-b.1934. számú rendeletével elrendelte, hogy az államháztartás súlyos anyagi helyzetére való tekintettel, valamennyi csendőrlaktanya bérét le kell szállítani annál is inkább, mert a lakásbérek köztudomásúlag a magán forgalomban is lényegesen csökkentek. A lakbércsökkentés 1935. május 1-től kezdődik. Felkérem, hogy ezen felszólítás vételétől számított 2 héten belül, a budapesti III. csendőr osztályparancsnokságot írásban értesíteni szíveskedjék, hogy az általa bérbe adott alagi csendőrlaktanya jelenlegi 1400 P. évi bérét, 1935. május 1-től kezdve mily összegre hajlandó csökkenteni.”

Fichtner Károly alagi gazdasági vezető Dr. Szűcs alezredesnek küldött levelében reagált a felszólításra: „Kedves Barátom! Legelső sorban is fogadd alezredesi kinevezésedhez legőszintebb gratulációt. Felhasználom ez alkalmat arra, hogy a mai napon osztályodtól az alagi csendőrlaktanya bérösszegére vonatkozó átiratra néhány szóban kitérjek. A szerződést a múlt évben kötöttük, kéréstekre a laktanyát óhajotoknak megfelelően egy új épülettel megtoldottuk, a legénységnek fürdőszobát rendeztünk be, tehát költséget nem kíméltünk csak azért, hogy óhajaitok minden tekintetben teljesíthető legyenek. A szerződés arról is biztosít, hogy amennyiben az alagi őrs létszáma emelve lesz, a legénység létszámának megfelelően a szerződésben rögzített laktanyabér is emelkedni fog 1.400 pengőről 1.680 pengőre. Eme szerződésnek alapja a fent említett, nagy

összeget emésztett új befektetés volt. A laktanyabér leszállításának ügyében a közeli napokban szeretnék hivatalodban személyesen felkeresni, természetesen előző napon ez ügyben telefonon foglak felhívni.” A laktanyabér csökkentéséről folytatott tárgyalásról nem maradt fenn dokumentum, ám egy későbbi iratból kiderül, hogy az évi 1400 pengőben megállapított bérleti díj nem változott.

1935. augusztus 1-ével megtörtént az alagi őrs létszámának 10-ről 12 főre emelése, s így a Lovaregylet 1937-ben megpróbálkozott a bérleti szerződés ide vonatkozó passzusának érvényesítésével, sikertelenül. 1938-ban és 39-ben Palotás András, 1940-ben Révész Dénes, 1941-től pedig Farkas Sándor alhadnagy vezette az időközben 14 gyalogosra emelt létszámú egységet. A megemelt létszám valószínűleg annak volt köszönhető, hogy az alagi őrs a negyvenes évek legelején kiemelt szerepet kapott a baloldallal szemben folytatott nyílt nyomozásokban.

Alagi csendőrök a laktanya udvarán az 1930-as évek végén

1943. augusztus 14-én írták alá a következő bérleti szerződést, mely újabb 10 évre, 1943. november 1-től 1953. október 31-ig terjedő időre biztosította volna az őrs Verseny utcai elszállásolását. 1944-ben Bártfai Lajos vezette az immár 16 főre felduzzasztott létszámú alagi egységet. Ám az 1943-ban kötött bérleti szerződés rövidesen hatályát veszítette, hisz a háború után az Ideiglenes Nemzeti Kormány 1945 márciusában hozott rendeletével megszüntette és feloszlatta a Magyar Királyi Csendőrséget. A csendőrség eszközeit és minden jogkörét a Magyar Államrendőrség vette át, így az alagi laktanya is a rendőrség kezelésében működött tovább.

A volt csendőrségi épület az 1980-as években

A közelmúltban, a hosszú évekig elhagyatottan álló, pusztuló épület egy ingatlancsere keretében a rendőrségtől a dunakeszi önkormányzat tulajdonába került.

LÁNG JÓZSEF

Adatok Dunakeszi postatörténetéhez

I. rész

A hírek közvetítése, a hírszolgálat szervezése az emberiség történetével egyidős. Az írásbeliség kialakulása létrehozta a levelezést, a levelek továbbítására megszervezték a postaszolgálatot.

Magyarországon az első, menetrend szerint közlekedő postákat a mohácsi vész után megválasztott Habsburg I. Ferdinánd (1526-1564) hozta létre, német irányítással Buda és Bécs között, tíz állomás beiktatásával.¹ A Pest-Vác útvonal kialakítására csak jóval később került sor, melynek létrejöttét egy tragikus esemény, az 1738-1741-i pestisjárvány is elősegítette.²

Dunakeszi postahivatala

A település 1786-ban kapott postahivatalt. Az 1865 előtti időben, nem a szó mai értelmében vett hivatala, hanem lovasposta-állomása – pontosabban ló-váltó állomása – volt az akkori Dunakesznek, mely a postajáratok első megállóhelye volt Buda és a Felvidék között. Visszaúton hétfőn érkezett a lovasposta Kassa felől a Tornaalja – Gács – Szakáll – Balassagyarmat – Rétság – Vác – Dunakeszi – Buda útvonalon.³

Postautvonalak térképe 1789-ből

Dunakeszi első ismert postamestere 1790-ben Adamus Drobni (Drobni Ádám) volt. 1795-ben (s még 1803-ban is) Nigrovics József⁴, 1817-ben és 1845-ben is Jánosy János György volt⁵ a postamester. 1857. szeptember 30-án azonban a postaállomást bezárták.⁶

1865. május 15-én a dunakeszi posta – III. osztályú hivatalként – újból felállított. Innen számíthatjuk a szó mai értelmében vett postahivatal létezését. 1871-1873 között

Brauzvang Károly⁷, 1875-től Nyúl Sándor volt a Pesti Postakerületi Igazgatóság Dunakeszi postamestere. 1888-tól 1896-ig a posta nem kincstári postahivatalként működik. Ekkor már takarékpénztári szolgáltatást is végez (Magyar Királyi Postatakarékpénztár).⁸

Postai bélyegzők: 1850-57, 1864, 1871

A postamester 1893. március 1-től a dunakeszi születésű Bazsanth Mária (Bazsanth Vince, az ismert kántortanító leánya) lett, aki Nyúl Sándortól vette át a hivatalt⁹, s azt kisebb megszakításokkal 1935-ig vezette. (1903-1907 között, egyes források szerint Baranyi Istvánné, 1914-ben Welvard Ad-né [Adolfné?], 1932-ben Antalóczi Jánosné Élő Valéria¹⁰ volt a postamester.) Bazsanth Mária nagynénje, Ráday Antalné Cselényi Ilona az Újpest 3. számú postahivatalban volt postamester.¹¹

1900-ban felépült az új postahivatal¹² a Szent Mihály téren. 1900. február 18-án Dunakesz képviselőtestületének 1/Kgy. 1900 sz. határozata szerint: „A község neve és írásmódja Dunakeszi.”¹³

Az 1901. május 31-én kiadott DUNAKESZI 1 koronás vonalkázott, pántos bélyegző 1938-ig, az 1901. július 20-án kiadott DUNAKESZI A koronás, vonalkázott, pántos bélyegző 1936-ig volt használatban.¹⁴

1899-től a dunakeszi posta már távbeszélővel is rendelkezett. A telefonszolgálatot 1912-ben hétköznapiakon délelőtt 8-12-ig és délután 2 és 6 között, vasárnap 8-11-ig és délután 2-3-ig vehették igénybe. Előfizetők és hívószámok: 1 Elöljáróság, 2 Cseresnyés Ernő dr., 3 Lovaregyet gépház, 4 Ungár és Székely fatelep, 5 Újpesti Kereskedelmi és Iparbank fiókja. 1922-ben az előfizetők között feltűnik az Óceán konzervgyár, az Állomás és az épülő, majd 1926-ban induló

1 Hencz Lajos: A magyar posta története és érdemes munkásai. Budapest 1937. 23.

2 Horváth Lajos: Adatok PPS vm. postatörténetéhez I.- III. Bélyegvilág 1998-1999.

3 Buda – Dunakeszi – Vác – Rétság – Balassagyarmat – Szakáll – Losonc ; Buda – Dunakeszi – Vác – Rétság – Léva – Nyitra – Privigye – Zsolna – Jablunka – Szilésia ; Buda – Dunakeszi – Vác – Balassagyarmat – Besztercebánya – Ózonda – Rózsáhegy. Nemzeti Kalendárium 1850.

4 Vetus et Novum Calendarium ad annum a Navitate Salvatoris Nostri Jesu Christi M.DCC. XC-XCV.

5 Vetus et Novum Calendarium ad annum a Navitate Salvatoris Nostri Jesu Christi M.DCCC. XVII. és XLV.

6 G. S. Ryan: Ungarischen Postamt 1850-1867. 360.sz. London 1980.

7 Földművelésügyi, ipari és kereskedelemügyi M.Kir. Minisztériumok, hatóságok és közegek tisztí névsora 1871. Szerkeszti: Miklós Sándor.

8 Dunakeszi Kölcsey könyvtár kutatása

9 In: A m. kir. Kereskedelemügyi Ministerium posta- és távírdaszemélyzetének és a posta- és távírdahivataloknak cím és névtára. Bp.: Hornyánszky, 1896. 57.

10 Közlekedési Szaknaptár és Sematizmus 1897-1948.

11 A magyar posta monográfiája : I. Életrajzok / szerk. Pap Béla. Budapest, 1940. 17-18.

12 Lökös Zoltán-Lakatos Ernő: Városunk Dunakeszi. Budapest, 1979. 250.

13 Lovászi László: Kiszalag 100 éves története. Dunakeszi 2000. 14.

14 Kostyán Ákos: Magyar Bélyeg Monográfiája VI. 1973. 247. (továbbiakban MBM VI.).

Dunakeszi MÁV Műhely téglagyára is. Az üzemeltetés 1937-től az alagi egységes hálózathoz tartozott. 1938-ban már 47, 1943-ban 90 előfizetője van a telefonszolgáltatnak, melyet áprilistól-szeptemberig mindennap reggel 7 órától este 21-óráig, egyéb hónapokban nyolc órától lehetett igénybe venni.

115. Dunakesz.	
(Pest-P.-S.-K.-Kún vármegye.)	
(III. oszt.) (P.)	
Felállítattott: Posta 1865.	
P. ind.: nappal 2-szer, érk.: nappal 2-szer, kéz. 2-szer, lev. szek. 2, kiürittetik 2-szer, kéz. ker.: 3 puszt. 4 telep.	
Vas. táv. L.	
Felad.	Kéz.
480 db. aj. l.	380 db. aj. l.
280 db. es.	800 db. es.
140 db. p. l.	120 db. p. l.
1119 db. utlv.	325 db. utlv.
22850 frttal	12185 frttal
takp. bef.	takp. - vfiz.
1707 frt	590 frt
cheq. bef.	cheq. vfiz.
2340 frt	— frt
Jöv. bev. 547 frt 01 kr.	
A postamester járandóságai: 150 frt évdíjt 40 frt irodai, 15 frt kéz. b., 260 frt száll. ált.	
Postamester: Bazsanth Mária.	

A korabeli nehéz körülményekre jellemző, hogy 1919. október 28-án amikor Bazsanth Mária a postahivatal fűtésére tüzelőt kért, elutasították, hiszen az eljáróság és az iskola helységeit sem tudták fűteni.¹⁵

Bazsanth Máriát 1935. június végén, 42 évi szolgálat után saját kérésére nyugdíjazták. Hivatali ideje alatt Dunakeszi I. osztályú postahivatal lett. 1936-tól Wallini Gyula volt a postamester, aki 1942-ig látta el feladatát. Segítői felesége, Gyenge Júlia és a Herboly család tagjai (Herboly Lászlóné és lányai Magda és Lenke) valamint Rácz Sándor, majd Bíró Júlia voltak. 1943-ban nem szerepel a postamester neve a szaknaptárban, 1944-ben a hivatal vezetője Pyber Rezső.

A II. világháború után az 1943-ban kiadott bélyegzőkből kivették a koronát és így használták tovább. 1945-1947 között szünetelt a szaknaptárak kiadása – nincs adat. 1947-ben a Községi Előjáróságnak, a Konzervgyár Kereskedelmi Rt.-nek és a Phöbus kirendeltségnek volt csak telefonja. 1948-ban Boda János a postamester, beosztottak: Pfendler Mária, Nagy József, Hevesi István, Sándor Balázs, özv. Wagner Antalné, Tóth Mihály, Brecska Jánosné és Kovács Pál.

1950-ben Alag nagyközséget Dunakeszihez csatolták és az alagi postahivatal lett a főposta DUNAKESZI 1 megnevezésű bélyegzővel. Az eredeti dunakeszi postahivatal DUNAKESZI 3 elnevezést kapott, miután az 1937-től a Műhelytelepen működő hivatal már 1943-ban megkapta a DUNAKESZI 2 megnevezést. A hivatal a mai napig a Szent Mihály téren működik.

1951. március 7-től 1959. július 31-ig Tar Jánosné volt a posta vezetője. Tar Jánosné, András Gizella 1924. április 24-én született Tiszasülyön. 1948-ban Szirákon volt postamester. Férjét követve került Dunakeszire, ahol 1951-től a Dunakeszi 3. számú postahivatal vezetője lett. 1959-től a Dunakeszi 1. számú postahivatal hírlapfelelőse. 1965-ben felsőfokú postaforgalmi szakvizsgát tett. 1969-től Budapest-Vidék Postaigazgatóság postaforgalmi osztályára forgalmi előadói beosztásba helyezték át, ahol 1977-ig, rokkant nyugdíjazásáig dolgozott. A 36 éves postai szolgálatát törzsgárda elismeréssel, Kiváló Dolgozó kitüntetéssel és egy Közlekedés és Postaügyi miniszteri Dicsérettel ismerték el. Leánytestvére és egyik leánya szintén a postánál dolgozott. 86 éves korában 2011. április 21-én hunyt el Dunakeszin.

Tar Jánosné 1959. augusztus 1-től Boda Jánosné váltotta a Dunakeszi 3. számú hivatal élén, nyugdíjazása után pedig Kiss Sándorné lett a postavezető az 1990-es évek közepéig. Ezt követően sűrűn váltották egymást a vezetők a hivatal élén.

Alag postahivatala (1950-től Dunakeszi 1)

Az 1800-as években a vasúti távútdák is vehettek fel levélküldeményeket. A Dunakeszi-Alag vasútállomás 1873-tól DUNAKESZ O.M. (Osztrák –Magyar-Államvasút), 1891-1901 között DUNAKESZ M.Á. (Magyar Állam kezeli) ovális bélyegzőket használt. Az 1901-ben DUNAKESZI-ALAG névre változtatott¹⁶ téglalap alakú bélyegző 1911-ig volt használatban.¹⁷

A belügyminiszter 59.822/1910. sz. rendelete az addig Dunakeszihez tartozó Alag pusztát – hozzácsatolva Újdunakeszit és az Alagi Villatelepet – „Alag” néven nagyközséggé nyilvánította.¹⁸ A kialakult mozgalmas élethez egy viszonylag jól felszerelt, megfelelő méretű postahivatalt és szolgálati lakásokat építettek fel a mai Verseny utca 4. szám alatt. Az épület a Kincstár tulajdonában volt, a szerződéses postamester bérelte.

Az alagi postaépület az 1910-es években

Elsőként 1911-ben Hoiger Antalné, Aschenrenner Mária postaszállítót helyezték Alagra¹⁹, aki egészen 1937-ig volt itt a postamester.²⁰ Az 1911. július 25-én kiadott ALAG 1 egypántos bélyegző 1912-ig, az 1911. december 14-én kiadott ALAG A

16 Mkir. Posta és Távútdák rendeletek 30059/1901.27. szám.

17 MBM. VI. 673.

18 Felsőföld és környéke. Társadalmi és Gazdasági Közlöny, 1910. december 1. 5.; Horváth Lajos – Dr. Kovács József: Magyarország Történeti Statisztikai Helység-névtára. 15. Pest Megye. 2000. 65.

19 Mkir. Posta és Távútdák rendeletek 1911. 60.sz. 467.

20 Közlekedési Szaknaptár és Sematizmus 1897-1948.

15 Dunakeszi 1919-1924. testületi jegyzőkönyv

egypántos koronás, vonalkázott 3 jegyű bélyegző 1931-ig, az 1912. július 15-én kiadott ALAG 1 bélyegző 1937-ig volt használatban.

1912-ben távirda, telefon és postaszolgálat nyílt az alagi postán.²¹ A telefonszolgálat 1912-ben hétköznapi 8-18-ig, vasárnap 8-11 és délután 2-3-ig működött. Az első előfizetők és hívószámok: 1 Előjáróság, 2 Magyar Lovaregylet alagi központja, 3 Ludwig Dezső dr., 4 Takarékpénztár, 5 Neuwirth Simon fatelepe, 6 Hadl Fülöp kereskedő, 7 Csendőrőrs, 8 Magyar Úrlovas központ, 9 Keresztény szövetkezet, 10 Szlatényi Béla központi menetjegy igazgató, 11 Prentzner Imre, 12 Goldberg Simon építőanyag telepe, 13 Állomásfőnökség. 1914-ben már 16, 1922-ben 20, 1938-ban 52 telefon előfizető volt, és a szolgálat naponta 7 és 21 óra között állt rendelkezésre.²²

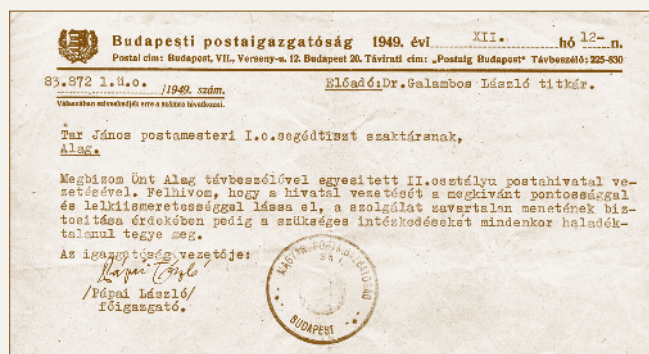
1937. május 1-től 1944-ig Szesztrics Mihály a postamester; beosztottak: Thury Etel, Fónyi Ilona, Pályi Kálmán.²³ Szesztrics Mihály 1877-ben született Újverbáson. Édesapja 1877-ben Titelen az első magyar postamester volt. Az érettségi vizsga letétele után 1896-ban Budapesten a postatisztképző tanfolyam hallgatója volt. Ezután Zentán teljesített szolgálatot, ahol egyik karját elvesztette. Állásáról lemondott, s 3 évig bölcsészettan hallgató volt. A temesvári igazgatóság rájött, hogy lemondása nem volt szabályszerű. Ezért újból kinevezték postatisztá, s Budapesten az utalványleszámoló hivatalhoz osztották be. Apja halála után állásáról lemondott s 1910-ben kinevezték titeli postamesterré. 1912-től a későbbi háborús területen dolgozott a megszállásig. Az eskü letételét megtagadva 1921-ben jött át Magyarországra. Ügyes festő lévén, iparművészeti műhelyt rendezett be, s hat évig ebből tartotta fent magát. 1928-ban „Szolnok 3” postamesterévé nevezték ki, majd 1930-ban Tata-tóváros postamestere lett. 1937. május 1-től vette át az alagi postahivatal vezetését.²⁴

1948-ban Havasy Józsefné a postamester, a beosztottak: Veres Rozália, Balázsovics János, Bodolay Lajos, Bründl Gyula.

1949. október 3-án, Tar János I. o. segéd tisztként az alagi II. fokozatú postahivatal vezetésére kapott megbízást (az

Szesztrics Mihály

önéletrajz szerint, de a 83.872 1. ü. o./1949 sz. megbízás dátuma december 12.). Az új főnök, feleségével (aki, mint korábban írtuk, a Dunakeszi 3. sz. hivatal vezetője lett) és gyermekével a posta épületében található 2 szoba összkomfortos szolgálati lakásba költözött.

Tar János 1923. április 24-én született Szokolyán. 1939. június 15-én lépett postai szolgálatba Szokolyán mint küldönc-kézbesítő, majd hivatali kisegítő. 1944-ben tette le a postakiadói, táviró, távbeszélő kezelés, alap és a szakvizsgát. A kezdeti állomások Szécsény, Szokolya, Velence, Szob, Vámosgyörk, Szirák voltak. 1949-ben nevezték ki az alagi postahivatal vezetőjének. 1951-ben áthelyezték a váci körzeti postahivatal tervelőadói beosztásába. 1959-ben felsőfokú postaügyi szakvizsgát tett, és még ugyanebben az évben visszakérült korábbi munkahelyére, és ismét az 1950-től már Dunakeszi főpostaként üzemelő hivatal vezetője lett. 1969-ben a Budapest-Vidék Postaigazgatóság postaügyi osztályára forgalmi előadói beosztásba helyezték át, és ott dolgozott egészen 1983. évi nyugdíjazásáig. A 44 éves postai szolgálatát törzsgárda elismeréssel, több Kiváló Dolgozó kitüntetéssel és egy Közlekedés- és Postaügyi Miniszteri Dicsérlettel ismerték el. Nyugdíjas korában természetjárással és a Dunakeszi Kertbarátok tagjaként végzett munkálkodásával töltötte szabadidejét, melyért számos elismerő oklevelet kapott. 1998. május 27-én hunyt el.²⁵

Tar János

1950-ben Alag nagyközséget közigazgatásilag Dunakeszihez csatolták. Ez időtájtban az alagi posta volt a legnagyobb, legkorszerűbben felszerelt hivatal, ez lett az első számú főposta, DUNAKESZI 1 néven. Ide érkeztek a közeli vasútállomásról a napi küldemények. Ezután a műhelytelepi 2. és az akkori Köztársaság téri 3. sz. Postahivatal a lakosság kényelmét szolgálva csak felvevő tevékenységet folytatott. A küldeményeket a hivatalvezetők dolgozták fel, zsákba csomagolva zárták le, és adták át László Ferencnek, aki lovas kocsijával eljuttatta az 1. sz. hivatalba. E tevékenységre külön szerződése volt a postával.

Tar Jánost 1951. március 7-én Boda János váltotta a Dunakeszi 1 főposta élén 1959. július 31-ig, Tar visszatértéig.

A tanulmányt Láng József gyűjtése és írása alapján Lőrincz Róbert szerkesztette. (folytatjuk)

21 M.Kir. Posta és Távirda rendeletek 1912.17. sz. 147.

22 M.Kir. Postavezérgazgatóság Vidéki Távbeszélő-Hálózatok állomásainak Betürendes névsora 1912-1943.

23 Közlekedési Szaknaptár és Sematizmus 1897-1948.

24 Hencz Lajos: A magyar posta története és érdemes munkásai. Budapest 1937. 487.

25 A Tar család postatevékenységének bemutatása Pribil Györgyné Tar Mariann kézirata alapján készült.

ÁGOSTON ANDRÁS

Dunakeszi leventék és 1944/1945-ös kálváriájuk

A magyar fiatalság katonai előképzését megvalósító levente mozgalom a két világháború közti időszak talán legemblematikusabb, de mindenképpen legnagyobb létszámú ifjúsági szervezetének számított, amivel a Horthy-korszakban felnövő fiatalok szinte kivétel nélkül kapcsolatba kerültek.

Noha a katonai előképzés gondolatának dualizmus kori előzményei is voltak,¹ valójában a levente testnevelési mozgalom megszervezése válaszreakció volt a trianoni békeszerződés katonai korlátozásaira, melyek 35.000 főben maximalizálták a magyar hadsereg létszámát, és megtiltották az általános hadkötelezettséget. Mivel a magyar vezetés kezdettől számolt egy fegyveres revízió lehetőségével, rendkívül fontos volt a honvédség „szinten tartása”, és a hadsereg számára megfelelően kiképzett utánpótlás biztosítása, egy majdani mozgósítás esetére. Elsősorban tehát a honvédség – kezdetben rejtett – támogatására, és a korlátozások kijátszására fogadta el a nemzetgyűlés 1921-ben a leventemozgalmat (is) létrehozó, „Lex Karafiáth”-nak nevezett testnevelési törvényt (1921. évi LIII. tc.).² A leventeintézmény kettős irányítás alatt működött. A felszínen a Vallás- és Köznevelési Minisztérium alá rendelt Országos Testnevelési Tanács irányította, míg a bujtatott, katonai szervezetet a tanács tábornoki rangú társelnöke vezette. A szakbizottság járónként egy testnevelési felügyelő elnevezéssel álcázott hivatásos tiszt közvetítésével végezte munkáját.³

A testnevelési törvény értelmében a 12 és 21 év közti fiúknak heti két órában kötelezően részt kellett venni a lakóhelyükön lévő leventeegyesület foglalkozásain. A részvételt lakóhelyi nyilvántartások alapján ellenőrizték, az igazolatlan hiányzásért a szülőket pénzbírsággal sújthatták. Felmentést kaptak a leventeszolgálat alól azok, akik közép- vagy felsőfokú iskolába jártak, és ott rendszeres testnevelésben részesültek. A megyei, járási és községi szinten megszervezett leventeegyesületek sportfoglalkozásokkal igyekeztek fizikailag felkészíteni a levantenköteles ifjakat a katonai szolgálatra, de a testgyakorlás mellett komoly hangsúlyt helyeztek a vallás- és nemzeti nevelésre is, kiemelve – a korszaknak megfelelően – a mielőbbi területi revízió szükségességét. A képzést a leventék korához, szellemi adottságaihoz, fizikai erőnlétéhez szabták, és ezek alapján három korcsoportot hoztak létre. A 12-14 év közötti leventeapródok esetében a sportra és a nemzeti szellemű nevelésre fókuszáltak;⁴ a 15 és 17 év közötti ifjúleventék alakikiképzést is kaptak és alapfokú katonai ismeretekkel is megismerkedtek; a 18 és 21 év

közti leventeegények már harciaszkodtak és menetgyakorlatokat is teljesítettek. Az egyes korcsoportok végén a leventéknek a cserkészek mintájára próbákat kellett letenniük pl. testnevelésből, egészségápolásból, leventeszolgálati szabályzatok gyakorlati ismeretéből, valamint a céllovászat, térképismeretek, honpolgári-, honvédelmi- és katonai alapismeretek biztos tudásából.

1938-tól kezdve a levente mozgalom jelentősen átalakult. Miután a kisantant államok a bledi egyezmény aláírásával elismerték Magyarország fegyverkezési egyenjogúságát, a leventeegyesületek nyíltan, és egyre nagyobb mértékben a katonai vezetés irányítása alá kerültek. Az 1939-ben elfogadott új honvédelmi törvény (1939. évi II. tc.) már minden fiú számára kötelezővé tette a leventeszolgálatot, évi 10 hónapon át heti 4 órára emelte a képzést, és lehetővé tette önkéntes alapon leánylevente egyesületek szervezését.⁵ A mai Dunakeszi területén négy levente egyesület működött, az Alag Községi, a Lovaregyleti, a Dunakeszi Községi és a Dunakeszi Magyarság Levente Egyesület.⁶ Írásomban ez utóbbit igyekszem bemutatni.

1926 októberében nyolcvan fővel alakult meg a Magyarság Levente Egyesület, ami szorosan kötődött a Dunakeszi Műhelytelepen – későbbi nevén Gyártelepen – 1926. május 31-én megnyitott MÁV (járműjavító) főműhelyhez, illetve az üzem „szatelit-szervezeteihez”: a Magyarság Sportegyesülethez, a Magyarság Dal- és Önképző Egyesülethez és a Magyarság Cserkészcsapathoz. A testnevelési törvény végrehajtási utasítása kötelezte a hazai vállalatokat és gyárakat saját levente egyesületük megalakítására. Az üzemek nagyobb része vonakodott e törvényi kötelezettségének eleget tenni, és igyekezett kibúvót keresni. Gyakran egyszerűen kirúgták a fiatal alkalmazottakat, hogy kellő számú levente hiányában halogathassák az egyesület megalapítását. Visszatérő probléma volt, hogy sok helyen nem fizették ki a kötelező leventeoktatáson résztvevő munkások bérét a foglalkozás idejére, és előfordult, hogy elbocsátották, illetve kirúgással fenyegették azokat az alkalmazottakat, akik részt akartak venni a levantenképzésen.⁷ A MÁV-nál ilyen visszaélések nem voltak. A vasúti műhelyekben és főműhelyekben rendszerben megalakultak a levente egyesületek, melyek elnöki tisztét hivatalból mindig a helyi műhely igazgatója – Dunakeszin Lányi Ferenc főműhelyfőnök, MÁV műszaki tanácsos – vállalta.⁸ A vasutas leventeegyesületek gyors létrehozását nagyban elősegítette, hogy megvoltak a sportolás feltételei. Az Államvasutak vezetősége már évtizedek óta ösztönözte munkásait a testedzésre és a művelődésre, az összes műhelyében működött sportegyesület, önképző egyesület. Az újonnan létrehozott dunakeszi főműhelyben azonban mindent a nulláról kellett kezdeni, ugyanakkor megkönnyítette a dolgot, hogy az 1926-ban Dunakeszi Műhelytelepre költözött fiatal munkások már korábban is leventék voltak, elsősorban a budapesti Északi Főműhely Törekvés Levente Egyesületében.

A MÁV, mint a leventeegyesület fenntartója Krusoczky (később Körmeny) Lajos tanárt, MÁV intézőt, a műhelytelepi

1 Pl. a Vallás- és Köznevelési Minisztériumon belül 1913-ban létrehozott Országos Testnevelési Tanács minden ezer főnél nagyobb településen tervezte az ifjúsági honvéd egyesületek szervezését. Gergely Ferenc – Kiss György: *Horthy leventéi. A leventeintézmény története*. Budapest, 1976. 11-20. (A továbbiakban Gergely – Kiss 1976.)

2 Gyáni Gábor: *Hétköznapú élet Horthy Miklós korában*. Budapest, 2006. 100-101.; Gergely – Kiss 1976. 35-40.

3 Gergely – Kiss 1976. 35-40.

4 Az Országos Testnevelési Tanács a 12-14 éveseknél a következő kötelező témákat írta elő: istenfélelem, szeretet, bajtársiasság, hazaszeretet, tisztelet, kegyelet, köszönési módok, zászlók jelentősége, szobrokkal kapcsolatos magatartás, Himnusz, Hiszekegy, hűség, hála, becsület, becsületérzés, a közös becsület és az összetartozás tudata, kötelességérzés, felelősségérzés, következetesség, állhatatosság, bátorság, vitéltség, szorgalom, pontosság, rendszeret, fegyelem, takarékoság, a Levente-tízparancsolat. A 15-18 évesek tematikája: hazaszeretet, illedelmes viselkedés, udvariasság, szerénység, önérték, önzetlenség, tekintély- és törvénytisztelet, a tulajdonjog és a tulajdon szentsége. Gergely – Kiss 1976. 90.

5 Gergely – Kiss 1976. 159-170.

6 Szakáll Lászlóné: *A dunakeszi műhelytelep*. Kézirat, 1996. 58. (A továbbiakban Szakállné 1996.)

7 Gergely – Kiss 1976. 106-107.

8 Lányi a levente egyesület mellett elnöke volt a Magyarság Sportegyesületnek, a Magyarság Cserkészcsapatnak és a Magyarság Dal- és Önképző Egyesületnek is.

elemi iskola igazgatóját nevezte ki leventeoktatónak.⁹ Ez jó döntésnek bizonyult, mert Körmeny világháborút megjárt tartalékos tisztként megfelelő katonai tapasztalattal rendelkezett, ugyanakkor kellő pedagógiai érzékkel bánt a rábízott fiatalokkal, ellenében sok leszerelt tisztből lett leventeoktatóval, akik gyakran értelmetlenül keményen és szigorúan fogták a leventéket.

Körmeny vezetésével az egyesület megalakulása után szinte azonnal megindultak a leventefoglalkozások. 1927. február 1-én a leventék műsoros táncstélyt rendeztek, hogy a bevételből sportszereket vásárolhassanak. Egy évvel később, 1928. február 14-én egy újabb táncstélyen ugyanilyen céllal adták elő Walter Ernő *Trianon* című háromfelvonásos drámáját. A sportszerek vásárlását az Államvasutak igazgatósága és a főműhelyfőnökség is támogatta.¹⁰ Az eszközhiány miatt a kezdeti időszakban az atlétikára helyezték a hangsúlyt. 1927. június 16-án vettek részt az első versenyen Sződön, ahol nyolcvan szabadgyakorlatot mutattak be, és magasugrásban (1,54 m), súlylökésben (8,95 m), 100 méteres síkfutásban (13 mp) a Magyarság leventéi bizonyultak a legjobbnak.¹¹ Ettől kezdve ott látjuk őket a körzetversenyeken, a járási leventeversenyeken és a MÁV által rendezett leventeversenyeken, futóversenyeken.¹² A felkészülést nagyban megkönnyítette, hogy elkészült a Magyarság Sportegyesület sportpályája, és innentől ez lett a leventefoglalkozások fő helyszíne. 1928. június 10-én már ezen a pályáján rendezték meg a váci járás dunakeszi körzetének leventeversenyét.¹³ Az egyesület látványos fejlődését mutatják az 1928. szeptember 30-án megrendezett harmadik országos MÁV leventeversenyen elért eredmények, ahol a dunakesziek kardvívó gyakorlatot, majd a többi egyesülettel közös szabadgyakorlatot mutattak be, 1500 méteres síkfutásban megszerezték az első, második és harmadik helyezést, Szilágyi Mihály pedig 155 cm-es magasugrásával a MÁV leventék országos bajnoka lett. A verseny után Lányi Ferenc és Körmeny Lajos írásbeli elismerést kapott.¹⁴

A leventeversenyeken és bemutatókon közkedveltek voltak a látványos szabadgyakorlatok. A már korábban említetteken kívül a Magyarság leventéi rendgyakorlatokat mutattak be 1927. június 26-án Verezegyházán a járási leventeversenyen és 1927. szeptember 11-én a MÁV országos leventeünnepélyén. 1929. szeptember 29-én a negyedik MÁV országos leventeversenyen zászlósgyakorlatokkal léptek föl, és egy öt méternél magasabb gúltal alkottak.¹⁵ 1930 után hasonló szabadgyakorlatokról nem találunk adatot, aminek oka a Magyarság Levente egyesület létszámának folyamatos csökkenése lehetett. A gazdasági világválság éveit az üzem termelése jelentősen visszaesett, az elbocsátások elkerülése érdekében bevezették a csökkentett

Műhelytelepi leventék szabadgyakorlata

munkaidőt, nem vettek fel új, fiatal alkalmazottakat, és a kezdetől tervezett tanoncoképzést is csak jóval később, 1941-ben indították meg.¹⁶ 1931-ben a levente egyesület létszáma annyira lecsökkent, hogy atlétikai csapatversenyeken és felvonulásokon nem tudtak részt venni. 1935-ben 25 leventével kezdték meg a foglalkozásokat, 1936-ban a létszám 18-ra apadt, és ezért az országos vasutas leventeversenyen nem szerepelhettek, viszont ebben az évben részt vett a berlini olimpián a Magyarság hajdani leventéje, Palotás (Plementán) József. 1937-ben már csak 14 levente maradt, ami létszám szempontjából az egyesület történetének mélypontja.¹⁷ Ezekben az években az atlétika helyett sokkal inkább a céllövészetre helyezték a hangsúlyt, 1930-tól minden évben elindultak az alagi járási céllövő versenyen és az országos vasutas céllövő versenyen.¹⁸ 1933-ban elkészült a három-lőállásos új lőpálya, ami alkalmas volt 50 és 100 méter távolságra való céllövésre. A lövészek fedett lőállásból sötétben, reflektorvilágítás mellett lőhettek, így a céllövészet a téli hónapokban sem szünetelt. A rendes tagság mellett a már leszerelt öregleventék is szívesen visszajártak lőni, részt vettek az egyesület életében, és rendszeresen tartottak kedélyes légkörű háziversenyeket.¹⁹ A folyamatos gyakorlás eredményeként 1933 júliusában az alagi céllövőversenyen a Magyarság leventéi csapatban második, egyéniben pedig második, negyedik és hetedik helyezést értek el, az 1933. évi országos céllövőversenyen pedig Török Sándor egyéni díjat nyert. 1934 júniusában a Magyarság lőpályáján rendezték meg a váci járás levente céllövőversenyét, ahol csapatban második, egyéniben pedig második és negyedik helyezést sikerült elérni.²⁰

A csekély létszám dacára a Magyarság Sportegyesület birkózó szakosztályának leventeköteles sportolói szintén elindultak pár megmérettetésen. 1936. szeptember 20-án Simon János, Antal János, Illés Károly, Havas Imre, Füzesy József és Neumann Ödön részt vett a szigetvári levente egyesület által rendezett birkózóversenyen, ahol Antal és Füzesy a harmadik díjat hozták haza. 1937. március 21-én Rákospalotán, április 7-én pedig Szentesen birkóztak a műhelytelepi leventék.²¹

9 A Magyar Királyi Államvasutak Dunakeszi Főműhelyének története. kézirat, é.n. (terminus ante quem: 1944). Révész István Helytörténeti Gyűjtemény Műhelytelep szekció 158. 282. (A továbbiakban MKÁDF története); Körmeny Lajosról részletesen lásd Szakáll Lászlóné: Körmeny iskolaigazgató. in: *Dunakeszi Helytörténeti Szemle*. 2012. 2. sz. 2-3.

10 MKÁDF története 282-283. Hasonló rendezvényekkel próbált pénzhez jutni az 1926 szeptemberében alakult Magyarság Sportegyesület is.

11 MKÁDF története 282.

12 Pl. 1927. jún. 26-án, a Verezegyházán megrendezett járási leventeversenyen távolugrásban, magasugrásban (1. díj), 100 méteres síkfutásban (3. helyezés) és 1000 méteres kötélfutásban (3. díj) indultak, és rendgyakorlatot mutattak be. Részt vettek a gödöllői járás leventéi által rendezett mezei futóversenyen 1929. ápr. 7-én, a MÁV sportegyesületek ligája által Budapesten rendezett mezei futóversenyen 1929. ápr. 14-én, a váci járás leventéinek a Magyarság pályáján megrendezett atlétikai versenyén 1929. máj. 26-án u.o. 282, 284.

13 Hét község csapata mutatott be közös szabadgyakorlatot, fellépett a Magyarság dalárdája is. A díjakat Lányi Ferencné adta át. u.o. 283.

14 u.o. 284.

15 u.o. 282, 285.

16 A Máv tanonciskolák. in: *Magyar Vasutasok Albuma*. főszerk. Rákosi Jenő. Budapest, 1927. 153.; MKÁDF története 194.

17 MKÁDF története 286-287.

18 Az alagi járási céllövő versenyen 1930. szeptember 5-én Iglódi (Ivics) Antal 552 ponttal ezüstérmet nyert, és 25 pengő jutalmat kapott. Részvétel az első országos vasutas céllövő versenyen 1930. október 26-án. Alagi járási céllövő verseny 1931. június 20. Csapatban 2. helyezés. 4. és 9. egyéni díj. Miskolci országos vasutas céllövő verseny 1931. július 26. Alagi céllövőverseny, 3. egyéni díj, 1932. július 10. Debreceni országos vasutas céllövőverseny 1932. július 24. u.o. 285. 286.

19 u.o. 286.

20 1934. június 16-án részt vettek az országos vasutas céllövő versenyen, 1934. november 4-én az alagi járási céllövőversenyen is (csapatban 2. egyéniben 2. 4. és 9. helyezés), 1937. október 3-án az országos vasutas céllövőversenyen. u.o. 286-288.

21 u.o. 287-288.

Az 1938-as esztendőől kezdve érezhető változások történtek a Magyarság Levente Egyesület életében. A győri program meghirdetése, majd a fokozatosan kibontakozó háborús konjunktúra hatására a főműhely egyre több megrendelést kapott, és a munkáslétszámemelkedése a leventeegyesület létszámnövekedését is magával hozta. 1938-ban 41, a rákövetkező évben 51, 1940 novemberében pedig már 85 főnyi harmadik korcsoportba tartozó leventének kezdődtek meg a leventeoktatások. Az 1941/1942-es tanévben az egyesület létszáma 104-re, az 1942/1943-as tanévben pedig 126-ra duzzadt.²² 1941-ben a löpályát ki is bővítették 12 lövészorosra.²³ Közben az új honvédelmi törvény is éreztette a hatását, egyre szigorúbb követelményeket támasztottak a leventeoktatókkal szemben. A korszerű katonai nevelés elsajátítása érdekében 1939-ben Körmendy Lajos Tápiószőlőben leventeoktatói továbbképző tanfolyamon vett részt, 1940 novemberében pedig a váci járási katonai parancsnokság Szirmai Károly MÁV intézőt és Kiss Zoltán MÁV tisztet nevezte ki Körmendy mellé segédoktátónak.²⁴

A korábbi kitarító gyakorlásnak és a létszám fokozatos növekedésének köszönhetően az 1939-es év kiugró sikereket eredményezett. Az október 15-én Budapesten megrendezett országos vasutas céllövőversenyen Módos Ferenc 267 ponttal második helyezést ért el, június 18-án pedig a fótói járási levente rajversenyen legjobb lövészként elnyerte a járás ezüstserleg vándordíját. Ugyanezen a megmérettetésen Tóth István súlydobásban 11,95 méterrel első díjat nyert, Szócs József pedig 160 centiméteres magasugráásával második lett. A fótói versenyen a Magyarság leventéi a dunakeszi községi leventékkel közös rajban vettek részt. Az így összeállított csapat a katonai rendgyakorlatokban olyan jó munkát végzett, hogy a dunakeszi leventék megkapták, és a háború végéig meg is tartották a váci járás legjobb leventecsapata címet.²⁵ Ez azért is figyelemre méltó, mert pl. 1940-ben a Magyarság 85 leventéjéből 50 nem helyben lakott, hanem Monorról, Üllősről, Vecsésről, Pilisről, Nagymarosról, Párkányánáról járt be dolgozni. Ők a rendes foglalkozási időn kívül nem tudtak részt venni a lövész vagy az atlétikai edzéseken. A Dunakeszin lakó leventék viszont nagy számban bekapcsolódtak a Magyarság Sportegyesület tevékenységébe, ők alkották pl. a labdarúgó csapat zömét, de ott voltak a Magyarság Dal- és Önképző Egyesületben is, részt vettek a műkedvelő előadásokon, énekeltek a dalárdában.²⁶ 1936-ban a műhelytelepi Cserkész Fúvószenekart a felnövő zenészek Levente Fúvószenekarrá alakították át, és Pozsgai Antal vezetésével a háború végéig számos rendezvényen felléptek.²⁷ Minden évben megtartották a leventeegyesület díszközgyűlését, ami előtt a tagság mindig misén illetve református istentiszteleten vett részt. A díszközgyűlésen rendszerint Lányi főműhelyfőnök elnökölt, megjelent Varga István alezredes, járási testnevelési felügyelő, az egyesület tisztikara²⁸ és

A műhelytelepi leventék fúvószenekara (1939)

150-200 főnyi közönség. A beszédek, hazafias énekszámok és irrederenda szavak után a leszerelő leventék átvették a díszes emléklapjukat.²⁹ A levente-kiképzési évet szintén ünnepélyes istentisztelettel kezdték és fejezték be. Kötelezően megemlékeztek október 6-án az aradi vértanúkról, megünnepelték március 15-ét, augusztus 20-át, a kormányzó születés- (június 18) és névnapját (december 6). Minden év májusában leventenapot tartottak, és május utolsó vasárnapján, a hősök napján zárt rendben kivonultak a dunakeszi első világháborús emlékműhöz.

Mint korábban említettem, 1939-től meg volt az elvi lehetőség a leánylevente egyesületek felállítására. 1942. március 14-én a Magyarság kultúrház dísztermében a leventék előadták Boldog Lajos *Ünnepi látomás* című színdarabját és egy magyar táncot, amit Kurucz Ferenc, a Magyarság hajdani leventéje tanított be. Egy adat szerint ekkor működtek először együtt a „Dunakeszi főműhelyi levente-leányokkal”,³⁰ ami azt bizonyítja, hogy legkésőbb 1942 márciusáig megszervezték az önkéntes leánylevente csapatot. 1942. május 30-án, hősök napján már ezek a leventelányok is részt vettek a műhelytelepi MÁV elemi iskola udvarán felállított levente-országzászló avatásán.³¹

Az 1942 március 14-i előadáson fellépő leventék és leventelányok

1941 után a háború a dunakeszi leventék környezetében is mind jobban éreztette a hatását, a magyarországi vasúti műhelyek a szövetséges légitámadások kiemelt célpontjaivá váltak.³²

22 u.o. 288. 290. 291. 292.

23 Szakállné 1996. 47.

24 MKÁDF története 289-290.

25 u.o. 289.

26 u.o. 291.

27 Szakállné 1996. 58. A zenekar neve 1945-től Magyarság Fúvószenekar, 1948-tól MÁV Fúvószenekar volt.

28 A Magyarság Levente Egyesület tisztikara: Elnök: Lányi Ferenc (1926-1944); alelnök: Szirmai Zoltán (1926-1935), Dr. Gémesi Sándor (1936-1938), Kerényi Béla (1939-1943); pénztáros: Nürnberg Miklós (1926-1932), Rehák László (1933-1934), Rétháti László (1935-1941), Fáth Győző (1942), Perlaky Gyula (1943-1944); számvizsgálók: vitéz Gérecz Ödön, Erdélyi Győző (1926-1936), Gordon János, Erdélyi Győző (1937-1942); ellenőr: Szemlér Ferenc (1926-1944); jegyző és könyvtáros: Somlai Károly, Szilágyi M. (1926-1929), Németh István, Iglódi Antal (1930-1932), András Gyula, Török Sándor (1933-1935), Szécsi Lajos, Harmat I. (1936-1938), Szécsi Lajos, Módos Ferenc (1939-1940), Pataki Alajos, Bartos Péter (1941), Pataki Alajos, Jánosfi (1942-1944). MKÁDF története 294-295.

29 u.o. 284-285.

30 u.o. 292.

31 u.o. 292.

32 Dunakeszi kivételével az összes MÁV műhelyt légitámadás érte. A dunakeszi főműhely az 1944. decemberi harcok során szenvedett sérüléseket. Kelemen Irén – Papp István – Péntes Zoltánné – Povázsai Sándor – Tóth Istvánné: *Dunakeszi Krónika 1255-1975*. Dunakeszi, 1975. 24-25. (A továbbiakban *Dunakeszi Krónika*)

1942-ben Kurucz Ferenc vezetésével nagyszabású magyar táncbemutatóval készültek az országos vasutas leveleveversenyre, amit azonban a sűrű légitámadások és az elsötétítés miatt nem tudtak megrendezni.³³ Gyakorivá váltak a behívások, és a levontelányok megszervezése ekkor már főleg azt szolgálta, hogy a hiányzó férfiakat helyettesítsék a légoltalomban vagy a vöröskeresztes szolgálatban.³⁴ A német megszállás után egyre drámaiabbá vált a helyzet. A 18. életévüket betöltött levontéket hadkötelessé nyilvánították és sokukat bevonaltatták. 1944. szeptember 1-én elrendelték az 1927-29, majd szeptember 4-én már az 1930-32 között születettek katonai összeírását, kiemelve, hogy az érintett fiatalok hadkötelesnek minősülnek. A kiugrási kísérlet követő nyilas hatalomátvétel után 1944. november 17-én elrendelték a totális mozgósítást, beleértve a 14 évnél idősebb levontéket is.³⁵ Őket Dunakeszin a helyi nyilasok szedték össze december elején³⁶ lényegében az utolsó pillanatban, hiszen a szovjet csapatok december nyolcadikán elfoglalták a Révdűlőt, és a főműhely területére is behatoltak.³⁷ A Vasút út és a Martinovics utca sarkán lévő Bürger kocsmá elé (a mai Március 15. park) összetartott levontegyerkeket a nyilasok először a Megyeri csárdához vitték, majd Budára, a BAH csomópontnál lévő laktanyába.³⁸ Innen az egyik éjszaka gyalogmenetben vonultak nyilas kíséret mellett a Horthy Miklós (későbbi nevén Petőfi) hídon át a józsefvárosi pályaudvarra, ahol személyvonatra szállították őket, és megindultak nyugat felé. Az ellátásukról nem gondoskodtak. Hegyeshalomra érkezve a levontéket átszállították marhavagonokba, és a határon átadták őket a németeknek, akik kenyeret és pokrócokat osztottak ki nekik, majd rájuk zárták a marhavagonokat. Innentől a dunakeszi gyerekekkel nem volt magyar felnőtt, a németek mellett nem volt legalább egy magyar összekötő, aki tolmácsolhatott volna, törődött volna velük, egy fiú sem tudta, hogy hová tartanak. Egy hetes, hosszú állásokkal megszakított vonatút után érkeztek meg összefagyva a Szudétavidéken lévő, akkor Németországhoz tartozó Egerbe (cseh nevén Cheb), egy hatalmas gyűjtőtáborba.³⁹ Eger volt a kihurcolt magyar fiatalok elosztó központja. A tábor a repülőterületen kb. 120 darab, egyenként 100-120 fő befogadására alkalmas fabarakkból állt. Az 1945 februárjában Egerben járt Kovács Mihály piarista paptanár beszámolója szerint a táborban a lakóbarakkokon kívül volt parancsnoksági épület, konyha és fürdő is. Az eredetileg jól felszerelt komplexum ekkorra már a teljes elhanyagoltság állapotát mutatta.⁴⁰ A még együtt lévő, és saját ruhájukat viselő dunakeszi

gyerekeket kivezényelték a repülőterre havat lapátolni, és bunkert építeni. Amikor azok a munka ellen tiltakozni kezdtek, tizedeléssel fenyegették meg őket. Az egeri táborban töltött szenteste mindannyiukat megviselte, sok fiú sírt, és az anyját hívta. A Dunakeszi Banktelepen lakó, 16 éves Sándorfi József levonté aznap éjjel álmában az édesanyját vérbe fagyva látta. Hamarosan rávette a bátyját és egy Gajdóczi nevű dunakeszi barátját, hogy szökjenek meg. Sikertelenül is kilógniuk a városba, ahol reggel kenyeret loptak, az állomáson megváltották a jegyeket. A vonaton azonban a német tábori csendőrök mindenkit igazoltattak, a három levontét visszavitték a táborba, ahol agyba-főbe verték őket, majd mindhárom gyengélkedőre kerültek.⁴¹ Egerben csak erőszakkal tudták gátat szabni a szökéseknek. Egy társaságot a harmadik sikertelen szökés után azzal fenyegették meg, hogy agyonlövők a szüleiket, ez vissza is tartotta őket a negyedik szökéstől. Elterjedt a táborban, hogy egy Zala megyei faluban egy hazaszökött levontét kivégeztek, amit sokan készpénznek vettek.⁴² Hamarosan lekerült a levontékról a civil ruha, a Luftwaffe légvédelmi egyenruháját kellett felvenniük, fényképes zsoldkönyvet kaptak, és freiwillige SS-Zöglingsként, tehát az SS önkéntes növendékeként kartotékozták őket.⁴³ Az átöltözés utáni hónapokban légvédelmi tüzerkíségítő (Flakhelfer) kiképzést kaptak, és a háború utolsó időszakában be is vetették őket a szövetséges repülőgépek ellen. Többen elesetek és megsebesültek. Sándorfi József 1945. április 25-én egy amerikai légitámadás során lövést kapott a lábába, amit hamarosan amputálni kellett. A testvéreinek a fejét érte a nehézgéppuska lövedék, és Gajdóczi nevű barátjuk is megsebesült. Mindhárom a wasserburgi kórházban estek hadifogságba.⁴⁴ Azoknak a levontéknak, akik megérték a háború végét, a fogolytáborokban folytatódott a megpróbáltatásai.

1945-ben az Ideiglenes Kormány 529/1945. számú miniszterelnöki rendeletében fasiszta szervezetnek nyilvánította, és feloszlatta a levontéintézményt. A levontéegyesületek vagyonát elkobozták, több korábbi levontévezetőnek igazoló bizottság előtt kellett tisztáznia magát, a magasabb rangúakra népbírói tárgyalás várt.⁴⁵ A hajdani levontéknak egyre kevésbé volt ildomos beszélni németországi szenvedéseikről, vagy akár a békeidőben megélt jó vagy kellemetlen levontéélményeikről. A téma az általános felejtés vagy a torz emlékezet áldozatául esett, és máig nem született olyan átfogó mű, ami a korszak külföldi (főként lengyel, bolgár, német, olasz) ifjúsági szervezeteivel összehasonlítva részletesen és elfogulatlanul feltárta volna a levontéintézmény pontos jellegét és fejlődéstörténetét.

33 MKÁDF története 292.

34 Gergely – Kiss 1976. 219.

35 Dr. Bodó László: *Levonték*. 1995. <http://mek.oszk.hu/09000/09018/09018.htm> (A továbbiakban Bodó 1995)

36 Szakáll Lászlóné interjúja Sándorfi Józseffel (72 éves) 2000. június. Révész István Helytörténeti Gyűjtemény. (A továbbiakban Szakállné interjú)

37 Ekkor a front megmerevedett, és Dunakeszi területén a harcok csak december 28-án szűntek meg. *Dunakeszi Krónika* 24-25.

38 Minden bizonnyal a Budaörsi úti Petőfi laktanyáról van szó.

39 Szakállné interjú. A nyugat-csehszlovákiai város német nevét égernek kell ejteni, és nem összetévesztendő a hevesi megyeszékhellyel!

40 Kovács Mihály: *Negyven ezer magyar levonté kálváriája*. Budapest, 1993. 13. (A továbbiakban Kovács 1993.)

41 Szakállné interjú

42 Kovács 1993. 14.

43 Ez ellen sokan tiltakoztak, de közölték velük, hogy őket mint hadköteles újoncokat vették át a magyar hatóságoktól. Nem német állampolgárként, nem sorozhatják őket a reguláris hadseregbe, csak a külföldieknek (is) fenntartott Waffen SS-be. Mivel ebbe a szervezetbe csak önkénteseket lehetett felvenni, ezért a levonték is önkénteseknek számítottak. Bodó 1995. ; Kovács 1993. 14.

44 Szakállné interjú

45 Gergely – Kiss 1976. 275-279.

